

MOMENTUL 1821 VĂZUT DE CONTEMPORANI

Prof. Filimon Văduva

Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, piatra de hotar care străjuiește începutul epocii moderne în istoria românilor, a fost percepută diferit de contemporani, care au lăsat mărturii despre eveniment, în funcție de poziția socială sau gradul de instrucție.

În principal, există publicate mai multe izvoare narrative elaborate de martori oculari, trăitori ai evenimentelor, între care **Naum Râmniceanu**, cleric, dascăl în case boierești sau școli publice, om cu vastă experiență de viață, cunoscător al limbii grecești și pasionat al istoriei, în a cărei operă este cuprinsă „Corespondența” sa și lucrarea „Izbucnirea și urmările zaverei în Valahia” ambele publicate de C. Erbiceanu în B.O.R., în 1890 și 1900.

De menționat este faptul că Naum a fost partizantul mitropolitului Dionisie Lupu, fiind astfel ecoul variantei „boierești” a revoluției, atunci când, după eveniment, mulți s-au desolidarizat de revoluție și de conducătorul ei, acuzându-l pe Tudor de înțelegeri tainice cu eteriștii.

În noul context politic, după revoluție, când Naum își redactează lucrarea, boierii apar ca „salvatori” ai patriei, iar numele lui Tudor va fi tot mai rar pronunțat și atunci stigmatizat și nici un alt cronicar până la 1848 nu i-a luat apărarea lui Tudor.

Ștefan Ion Fănuta, cu pseudonimul Zilot Românul (Românul zelos) s-a aflat în timpul revoluției prezent în București, unde l-a cunoscut

personal pe Tudor.

Opera lui intitulată „Jalnica cântare a lui Zilot” consta în faptul că narează ceea ce autorul a trăit sau a văzut personal sau ce a putut afla de la alții cu bună știință și toate trecute prin filtrul propriei chibzuințe.¹

Un astfel de episod autentic relatează autorul când descrie groaza care i-a cuprins pe bucureșteni după uciderea căpeteniei eteriste Bimbașa Sava, când turcii au dezlănțuit măcelul asupra arnăuților acestuia. Atunci, mulți locuitori au murit de frică, alții au rămas zmintiți, alții în feluri au pățimit”.²

Lui Ștefan Fănuța îi datorăm remarcabilul portret făcut lui Tudor, „căci s-a întâmplat de l-am cunoscut și cu adevărat avea omul și duh firesc și vorba lui puțină și totdeauna pă gânduri și când îl frigea cărbunele ce-l avea ascuns în inimă, scăpa câte o vorbă desperată asupra tiraniei”.

Știa și trebile războiului, căci fusese căpetenia pandurilor din partea Craiovei supt comandiri roșii în războiul roșilor cu turcii și după vrednicia lui treaba ostășească îl făcuseră roșii și porucic și-i dăduseră și cavaleria Vladimir”.³

În contrast cu personalitatea lui Tudor, sunt prezenți eteriștii și conducătorul lor Ipsilanti, care sub masca luptei pentru libertatea Eladei și pentru lege (Zavera), au săvârșit jafuri și fărădelegi nemaîntâlnite, și bisericile, mănăstirile și schiturile au fost prădate de odoare, altele au fost arse până-n temelii, iar călugării, popii și oamenii cinstiți n-au scăpat nici prin crăpăturile munților necălcați sau nejeffuiți. Bărbați, femei și fete cinstite, batjocoriți în tot chipul, alții căzniți până la moarte, alții schilodiți sau omorâți pentru avuție.

Vivlotecile mănăstirilor și ale boierilor și cărțile bisericești se rupeau și se risipeau ca lucruri netrebnice și multe răutăți nemaipomenite făceau, care, dacă s-ar scrie toate de fieșcare locuitor al celor două țări, ar umple texte de hârtie cu care s-ar putea face o vivlotecă întreagă, că după cele ce eu am văzut, puține cu ochii mei, narează același zilot, nu crez nici la iad să fie așa întocmire, căci și acolo să zice că marele dracilor după care înțelegem că au și ei pre căpeteniile lor și cum că

sunt sub poruncă, iar aceștia îl aveau pe Ipsilanti căpetenie, însă porunca lui nu s-a văzut spre înfrânarea cuiva, ci mai ales spre jaf și pârjol.

„Iară acești străini nu se gândeau la patria lor să treacă să o dezrobească și nici un pas spre Dunăre n-au făcut, iară pre noi românii ne-au topit prăpădind totul în calea lor”.⁴

Durerea românilor era atât de mare, încât același cronicar adăuga faptul că se „împâclise văzduhul și nici soare nu-și mai da razele sale și peste tot era numai spaimă, o groază, un țipăt, un ramat (hărmălaie) în toate părțile încât ziceai „Crapă pământule să ne înghiți!”¹⁵

Un aspect esențial al acestei dramatice narațiuni îl reprezintă raporturile dintre Tudor și boieri, în ce măsură sintagma „domnul Tudor” a avut sau nu acoperire sau a fost o simplă figură de stil.

Același roman zelos afirma că: „Tudor nu i-a făcut nici un rău mitropolitului Dionisie, pre care l-a găsit în București împreună cu alți boieri care rămăseseră salti (singuri) fără familii ce fugiseră la Brașov, nu numai ca nu-i supără, dar îi lasă în ticăloasele dregătorii și puțin timp trecând după aceea și ei fugiră împreună cu mitropolitul”.

Și astfel, spune cronicarul, ajunse Tudor singur de capul lui poruncitor și să mută la Cotroceni în mănăstirea unde făcu șanț împrejur și alte lucrări de strejuire, iar lumea ce mai rămăsese din cinstiți scăpătați și din prostime privea Tudor care-și pusese semn de stăpânitor, adică fund alb la căciulă, care numai domnilor este orânduiala a purta:” numai puțin poruncii și înăuntru și în afara țării ca un stăpânitor ce știa orânduiala țării”⁵.

Ion Petrescu din Cărbunești - Gorj, un apropiat al lui Tudor și stegar în armata sa, descrie momentul când acesta s-a autointitulat domn, în ziua de 8 mai, când la mănăstirea Cotroceni, episcopul Ilarion a oficiat o slujbă solemnă, iar artileria a tras salve de tun, iar Tudor a fost uns ca domn de către reprezentanții bisericii.⁶

Tragicul sfârșit al domnului Tudor datorat „ficleșugului” lui Ipsilanti, din care poate pricepe fieșcare că” n-au fost amândoi într-un cuget, însă adaugă cronicarul Zilot, nouă românilor au folosit la cea mai de

temeiu pricină de ne-a scos din bănuiala turcilor, iar cu uciderea conducătorului pandurilor ne-am mântuit și ni s-au întărit ale noastre privilegii, întoarcerea domniei de la greci la pământenii, precum și din vechime au fost, iar turcii afirmaseră că: dacă românii ar fi fost una cu grecii asupra împărăției, n-ar fi omorât pe Tudor, care s-a jertfit astfel precum Mântuitorul pentru poporul său.⁷

Finalul însemnărilor lui Zilot este o pledoarie pentru urmași în care autorul exclamă „Oh, vai, vai! și cum ne va întâmpina toată întâmpinarea rea, căci ochiul acela neadormit al dreptului judecător nu este cu putință a nu plăti după fapte. Apoi unde vom putea scăpa de dreptatea lui?

Oh, vai! nicăierea, nicăierea!”⁸

O poziție relativ similară cu cea a lui Naum Râmniceanu are și lordache Golescu în a sa „Scurtă însemnare de tulburarea Țării Românești ce s-a întâmplat la leat 1821, în martie după moartea lui Alecu Vodă Șuțu.

Această scurtă istorie, opera unui personaj aflat în cercurile politice ale vremii ce completează celelalte izvoare contemporane prin răspunsurile date de unii mari boieri speranțele lor în misiunea lui Văcărescu, confirmă ipoteza pregătirilor prealabile a revoluției privind înțelegerile dintre Tudor și unii dintre marii boieri (făgăduiți).

O constatare deloc surprinzătoare este cea făcută de autor în fața altor boieri la Brașov că „unii dintre boieri n-au rămas în țară pentru că n-au putut fugi, ci cu nădejdea că vor putea ajuta cu ceva țării, iar misiunea lui Văcărescu a fost din Ordinul Divanului, cu scopul de a realiza o înțelegere cu Tudor, contra unei sume de bani, misiune eșuată, deoarece arnăuții ce-l însoțeau pe vornic au întors pușcile asupra lui, cu excepția a 2-3 credincioși și abia scăpă cu viață din mâinile oamenilor lui Tudor”.

Un element inedit multă vreme pus sub semnul întrebării de istorici este cel al „înscrisului” primit de Tudor din partea celor trei mari boieri ai țării în 15 ianuarie 1821, de a ridica norodul la arme.⁹

Raționamentul lui I. P. Liprandi, care-l conduce pe acesta la concluzia autenticității existenței acestui înscris, este acela ca o parte din boierii țării care cunoșteau și încurajau planurile eteriștilor considerau că mișcarea lor va fi negreșit învinsă de turci, grecii pierzând încrederea acestora, iar ridicarea românilor împotriva fanarioților va spori și mai mult indignarea și neîncrederea în aceștia. Așa judecau atunci boierii, afirma același Liprandi, care își bazau calculele pe dezordinile produse de răscoala lui Ali-Pașa și luptele interne ce sfâșiau împărăția, la care se adaugă ridicarea Eteriei, iar pe plan intern cei doi ani de domnie dezastruoasă ai lui Alecu Șutu, care aduseseră poporul în pragul disperării și putea fi ușor ridicat la luptă, iar în final vor redobândi vechile drepturi și privilegii.¹⁰

Înscrisul în cauză este cunoscut de către istorici sub forma unei copii după o traducere rusească a unui document original românesc, document care s-a aflat în posesia lui Tudor în momentul arestării sale la Golești și care a fost preluat de D. Macedonski sau unul din oamenii lui Al. Pini, consul rus.

Plauzibilă este prima variantă deoarece în anul următor frații Macedonski afirmă că „boierii ... voiseră să ia de la noi hârtiile acelea cu ajutorul autorităților austriece”.

Aceeași frați i-au convins însă pe boieri că „atât hârtiile lor pe care dăduseră cu semnături s-au prăpădit fiindu-le confiscate de autoritățile din Basarabia în 1821 și trimise Ministerului Treburilor din Afară al Rusiei, de unde boierii munteni au încercat zadarnic apoi să le recupereze, deoarece ele incriminau nu numai pe boierii semnatari și dezvăluiau implicarea Rusiei în evenimente prin consulul Pini.¹¹

Memoriile lui I. P. Liprandi, descoperite în arhivele de la Leningrad și publicate în anul 1962 într-un volum de documente se bazează în principal pe faptul că în calitate pe care autorul a avut-o de șef al serviciilor de informații al unei divizii rusești din Basarabia, s-a documentat asupra evenimentelor prin rapoartele agenților săi, cât și prin cunoașterea directă a martorilor oculari participanți la revoluție și la mișcarea eteristă,

între acestea existând serioase divergențe care s-au acutizat în faza finală.

Același punct de vedere au și rapoartele consulare austriece dintre anii 1812-1823, publicate de Acad. A. Oțetea în ediția a II-a a lucrării „Rapoarte Consulare Austriece, Editura Academiei Române, București, 1967.

Aceste rapoarte îl informau cu exactitate pe cancelarul Metternich cu privire la situația din Principate. În baza acestor constatări se elabora linia politică a cancelariei imperiale pentru S-E Europei.

Memoriile lui Ștefan Scarlat Dascălescu, secretarul caimacanului Craiovei și apoi al Consulului Pini, redau în esență ideea solidarității dintre revoluția română și mișcarea eteristă, fapt contrazis de realități.

Cea mai însemnată parte a memoriilor sale se referă la sfârșitul tragic al lui Tudor, când cu trei zile înainte de asasinat acesta i-a mărturisit că „este înăsprit asupra grecilor pe care se laudă că are să-i nimicească pentru că s-au arătat vicleni și s-au încercat a-i debanda oastea, în vreme ce au știam că el „i-a viclenit pe greci.”¹²

Memorialistul M. Cioran, în lucrarea „**Revoluția lui Tudor Vladimireșcu, apărută în Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor**, opera marelui istoric N. Iorga, face distincție netă între Eterie și revoluția condusă de Tudor, căruia autorul îi reproșează faptul că atunci când a ajuns în Capitală, Tudor „n-a tras de-a dreptul pe tronul domniei și apoi de pe tron să însemneze drumul lui Ipsilanti”.

Meritul incontestabil al memoriilor lui Cioran este acela că surprind de o manieră strict autentică conflictele dintre Tudor și eteriști, redând cu fidelitate episoadele de la Ciornovarsani, Motru, Țânțăreni sau Benești, care sunt tot atâtea etape în desfășurarea dramaticelor evenimente.

Un alt participant la revoluție ale cărui **Memorii** despre mișcarea lui Tudor, publicate de N. Iorga în **Izvoare Contemporane**, a fost Chiriac Popescu, comandantul găzii însărcinate cu executarea pedepselor capitale, despre care se spunea că nu se știe niciodată unde se află,

relatează aspecte de culise ale conflictelor dintre eteriști și Tudor, abordând o poziție favorabilă revoluției și conducătorului acesteia.

Seria mărturiilor contemporane despre revoluția de la 1821 este mult mai complexă, iar prezentarea succintă a câtorva exemple edificatoare nu face decât să arunce o rază de lumină peste involburatul an 1821.

Note:

1. G. D. Iscru, *Izvoarele narative privind revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1987, p. 147.
2. N. Iorga, *Izvoarele Contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, Editura Cartea Românească, București, 1921, p. 150.
3. G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 134.
4. *Ibidem*
5. *Ibidem*, p. 174.
6. *Ibidem*, p. 185.
7. C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 37, 39
8. G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 185.
9. *Ibidem*, p. 179.
10. *Ibidem*, p. 186.
11. *Ibidem*
12. *Ibidem*, p. 188.

Summary

The 1821 year in Romania history represents the boundary stone that guards the beginning of the Modern Age that it was described in a different way by the contemporary writers.

Those who commented upon in different positions the 1821 moment and the Revolution led by T. Vladimirescu, they were the internal chroniclers.

Among the internal chroniclers there are:

- Naum Râmnicéanu who let us: „The Correspondence” and „The Outburst of Zavera and its effects” in which the author condemns Tudor's action, Tudor being the nobiliary partisan.

- Zilot the Roumanian with his work: „Zilot's Pityful Song”. He is an impartial arbitrator who presents the lived events without any partiality but very dramatic.

- Iordache Golescu in his short note about Roumanian Country's trouble in 1821. He completes the series of the narrative sources about that year, but he remains the supporter of the position which was expressed by great nobility whose privileges were threatened not only by the Ethers but the unexpected changing of the events in Roumanian Country.

The series of the documents which are referred at 1821 contains the Austrian Consular Reports in 1821-1823 which describe the situation having the base of foreign agent's reports in Princedoms through that the directory lines of the Habsburgic Chancellery were drawn up for S-E Europe.

I. P. Liprandi, too, mentions extremely interesting aspects in his quality as an information department chief of a Russian division in Basarabia.

He is a good expert of the situation in Princedoms through his participation to the events, too.

He elucidates the controversial aspects of the Revolution, as an example: Cooperation between Tudor and Ethers, between Tudor and nobility of Romanian Country, the problem of the letter received by Tudor.

The concise presentation of these sources throws a good light over the dramatic 1821.